

Mats Lundgren och Ina von Schantz Lundgren

Ett regionalt näringslivspolitiskt initiativ för att etablera ett populärmusikkuster

Den här artikeln syftar till att beskriva och problematisera möjligheten att projekt kan fungera som en klustermotor för att skapa ett regionalt populärmusikkuster. Data samlades in under följeforskning av projektet BoomTown. Flera efterföljande BoomTown-projekt har med stöd av medel från nationella, regionala och lokala offentliga organ bedrivits med samma syfte. Resultatet visar att det är en komplex och svår genomförbar uppgift med många hinder att passera.¹

Mats Lundgren, fil dr, docent i sociologi, lektor i pedagogik, Akademin Undervisning och humaniora, Högskolan Dalarna samt verksamhetsledare, Pedagogiskt Utvecklingscentrum Dalarna
mlu@du.se

Ina von Schantz Lundgren, fil dr, lektor i pedagogik, Akademin Undervisning och humaniora, Högskolan Dalarna samt verksam inom Pedagogiskt Utvecklingscentrum Dalarna
ivo@du.se

Vad som beskrivits som det svenska musikundret (Sandgren 2000), som startade med ABBA under 1970-talet och som fortsatte att utvecklas av andra artister under 1980- och 1990-talen, aktualiserar flera frågeställningar. Det handlar bland annat om huruvida fenomenet är ett resultat av att utvecklingen av ett nationellt musikkuster var kopplad till en medveten näringslivspolitisk satsning (Hallencreutz m fl 2007, se även Forss 1999). Hallencreutz m fl (2007) menar att frågan kan besvaras med att det svenska musikundret inte var resultatet av en medveten satsning, utan att det i stället hade växt fram successivt under lång tid. Nä-

¹ Efter det att artikeln färdigställdes meddelade ledningen för Peace & Love att festivalen försätts i konkurs på försommaren 2013. Det är knappast troligt att festivalen kommer att kunna återuppstå i sin nuvarande form och på så sätt har kanske den viktigaste förutsättningen för att det skulle kunna etableras ett regionalt musikkuster försvunnit. Vad som kommer att hända i denna fråga framstår därför som mer osäkert än någonsin.

ringslivspolitikerna kom först senare att intressera sig för musikindustrin, när den av egen kraft visade sig vara både livskraftig och expansiv. Detta skedde då bland annat i form av riktade insatser i olika regioner (se även Braunerhjelm & Helgesson 2003), till exempel att skapa förutsättningar som stödjer och underlättar att ett branschkluster kan uppstå. Hallencreutz m fl (2007) argumenterar för att musikbranschen har betydelse för tillväxt och ekonomisk utveckling och att det är en näringsgren som producerar tjänster och varor som skapar sysselsättning, exportintäkter och skatteintäkter. De menar att en framgångsrik musikindustri stärker kultur- och upplevelsenäringsarna, vilket även kan dra till sig nya företag och kreativa människor till en region, liksom att upplevelseindustrin kan fungera som en inspiratör till nya innovationer. Vid en inventering 2003 kunde till exempel mer än 500 populärmusikkclusterinitiativ runt om i världen identifieras (Sölvell m fl 2003).

Ett svenskt sådant exempel utgörs av det offentligfinansierade näringslivspolitiskt inriktade projektet *BoomTown* som har utgjorts av tre på varandra följande projekt vilka pågått sedan 2004. Från 2012 fortsätter ett nytt tvåårigt projekt *BoomTown – Music and Business Park*. Projektet föregicks av en förstudie (BoomTown 2004)² där riktlinjer drogs upp för vad som skulle komma att utvecklas till konceptet BoomTown.

Det inledande projektet med namnet *BoomTown*, som bedrevs från sommaren 2004 till vintern 2007, hade som sitt övergripande syfte att bidra till Dalarnas tillväxt och attraktionskraft genom att knyta an till den tradition som finns inom populärmusiken i regionen (BoomTown 2007). På detta följde projektet *BoomTown – Entreprenörskap inom musikenäringen* som genomfördes mer eller mindre parallellt. Det startade 2006 och pågick till hösten 2007 med syfte att bidra till ökad tillväxt och attraktionskraft i regionen samt att stimulera företagsutveckling och entreprenörskap i musikbranschen. Målgrupper för dessa projekt var företag i musikbranschen, entreprenörer, intresseorganisationer och musikrelaterade organisationer. Under tiden som dessa projekt genomfördes anskaffades grundläggande teknisk infrastruktur, vilket lade en grund för BoomTown's fortsatta utveckling. I slutrapporten från detta projekt (BoomTown 2007) sades att fokus nu kunde riktas mot mjukare parametrar, som att skapa en innovativ miljö. I projektplanen för det tredje i raden av projekt som bedrevs 2008–2011³, *BoomTown – En innovativ miljö för näringslivsutveckling inom musikbranschen*, beskrivs Dalarna som en region med en stark musiktradition, men att det inte har funnits någon organiserad satsning på att ta tillvara ”de förmågor och krafter som finns

² Förstudien inleddes redan på hösten 2001 på initiativ av Borlänge kommun. Beskrivningen av de olika projektens syfte baserar sig i det här fallet på respektive projektplan och andra dokument och rapporter från BoomTown.

³ Detta projekt skulle ha avslutats vid utgången av 2010, men kom att avslutas först hösten 2011.

i regionen, åtminstone inte i syfte att bygga upp en musikindustri” (projektbeskrivningen 2007). I projektbeskrivningen till det nu pågående projektet *BoomTown – Music and Business Park* beskrivs syftet som:

[...] att med BoomTown som motor etablera en klusterbildning för musikinäringen i regionen samt att stärka och tillgängliggöra den infrastruktur och kompetens som byggts upp inom ramen för tidigare projekt inom BoomTown. Projektets mål är att komplettera den plattform för samverkan som BoomTown skapat i regionen och baserat på denna stödja och stimulera entreprenörskap och tillväxt inom musikinäringen genom att etablera BoomTown i rollen som motor för en klusterbildning inom musikbranschen. Målet är vidare att BoomTown efter projekttidens slut ska hittat en struktur som medger att verksamheten i hög utsträckning självfinansieras.

Syftet med den här artikeln är att beskriva och problematisera vilka förutsättningar och drivkrafter som kan tänkas krävas för att ett projekt ska kunna fungera som klustermotor samt vilken roll regionalt inriktade näringslivspolitiska insatser kan spela i sammanhanget.

Trots att många statsvetare har ägnat stor uppmärksamhet åt regionalpolitik och regional tillväxt finns inte mycket skrivet om regional klusterpolitik (Säll 2011). Det har å andra sidan gjorts en rad försök under de senaste 20–30 åren att utveckla olika modeller som kan förklara regioners eller nationers konkurrensförmåga och kapacitet att skapa framgångsrik näringslivsutveckling inom ett visst område. Hallencreutz m fl (2007) anger olika exempel på sådana modeller som getts olika beskrivningar: kreativa regioner (Andersson 1985), nätverk (Håkansson 1989), innovativa miljöer (Maillat 1991), teknologiska system (Carlsson 1995), lärande regioner (Morgan 1995), organiserade kontexter (Johannisson 1999), kompetensblock (Eliasson 2000), *knowledge communities* (Henry & Pinch 2000) och kluster (Porter 1990, 1994, 1998). En del av dessa teoretiska modeller lägger störst vikt vid företagsstrukturen i den lokala miljön, medan andra betonar kunskapsinfrastruktur i form av förekomst av utbildnings- och forskningsinstitutioner samt entreprenörsanda. Den teoribildning som benämns *triple helix* lägger en stark betoning på att det finns en fungerande kunskapsinfrastruktur för att förstå vad som gör en region ekonomiskt framgångsrik. Här framhålls att det krävs långtgående samverkan mellan företag, offentlig sektor, högre utbildning och forskning (Etzkowitz & Leydesdorff 1997, 2000; Martins Rodriguez & Viedma Martí 2006).

Ett annat sätt att försöka förklara och förstå vad som skapar en framgångsrik ekonomisk region representeras av Putnam (1993) som genom begreppet socio-kulturellt kapital fäster uppmärksamheten på graden av täta horisontella nätverk

som utgörs av föreningar, kooperativ, självhjälsorganisationer, företagssammanslutningar, idrottsklubbar och ett intensivt partiliv samt deras betydelse för regional utveckling. Detta kan sammanfattas som medborgerligt engagemang. På så vis blir det svårare för en part som innehar en tillfällig styrkeposition att uppnå kortsiktiga fördelar på en annan parts bekostnad. Detta leder till ett förtroendefullt klimat i betydelsen att andra aktörers agerande vanligen kan förutses. Putnam (1993) framhåller betydelsen av mänskliga egenskaper och inte bara materiella och ekonomiska aspekter. Han lägger också stor vikt vid kulturella värden och historiska traditioner som förutsättningar för en framgångsrik ekonomisk utveckling i en region.

Teoretiska utgångspunkter

För att beskriva, analysera och tolka resultatet används här forskning om kluster som ett teoretiskt ramverk för att på så sätt synliggöra problem och möjligheter som regionala näringslivspolitiskt utvecklingsdrivande projekt innehåller. Klustermodellen kan å ena sidan fungera som en tankefigur för att skapa strategier för att etablera kluster (praktik), men å andra sidan även ses som en förklaringsmodell (teori) för att utveckla kunskap om varför en region är långsiktigt konkurrenskraftig inom ett eller flera områden. Säll (2011) har benämnt ett sådant synsätt som *Kluster som teori och politik*. Från dessa utgångspunkter beskrivs och diskuteras inledningsvis kluster som en regional näringslivspolitisk strategi, därefter presenteras och diskuteras kluster som förklaringsmodell, ur vilket sedan ett tentativt analysverktyg utvecklas.

Kluster som regional näringslivspolitisk strategi

En bakomliggande tankefigur för BoomTown som en projekt driven klustermotor, troligen påverkad av tidens strömningar och vad som därmed är möjligt att söka regionalpolitiskt stöd för, kan härledas till Tillväxtverkets strukturfondsprogram för regional konkurrenskraft och sysselsättning i Norra Mellansverige 2007–2013. I detta anges till exempel som ett av målen att uppnå: ”Kunskapsdriven tillväxt – 40 projekt med inriktning mot att stimulera innovationssystem och kluster” (Tillväxtverket 2011, s 40). I den svenska regionalpolitiken introducerades klusterbegreppet genom propositionen *Regional tillväxt – för arbete och välfärd* (Prop 1997/98:62). Kluster som begrepp används numera inom EUs medlemsländer (Sölvell 2009). I en rapport från Nutek (2001) presenteras ett synsätt på kluster som innebär att sådana kan skapas genom en medveten satsning som en del av en näringslivspolitisk strategi. Kluster beskrivs ha ett gemensamt drag genom att de är regionalt förankrade och delar en gemensam historisk bakgrund. I rapporten identifierades ett antal faktorer som var återkommande i lyckade klustersatsningar, nämligen kompetensförsörjning, mötesplatser, arbets-

delning, varumärkesbyggande, klustervision och klusterspecifika förutsättningar samt klustermotorer. Larsson (2001) skriver att det kan behövas att en aktör ges mandat att motivera, koordinera och föra en dialog med de intressenter som är involverade i ett kluster, eller i en klusteruppbyggnad, således att fungera som en klustermotor. Framväxten av ett kluster kan vara marknadsdriven genom att den ekonomiska utvecklingen främst styrs av det utbud och den efterfrågan som finns i en region. Framväxten kan också vara policydriven genom att försöken att utveckla ett kluster styrs av politiska initiativ via anpassning av regler och ekonomiskt stöd för att främja investeringsmöjligheter. Utgångspunkten för att skapa ett kluster kan också vara konceptdriven. Man utgår då från en eller flera abstrakta idéer som framhävs av de dominerande sammanslutningarna i regionen i syfte att ge regionen en identitet som positionerar den internationellt och lockar till sig investeringar.

Kluster som förklaringsmodell

Porter (1990) betraktar ett kluster som ett geografiskt förankrat och sammanhängande system som består av likartade verksamheter och som är relaterade till varandra. Kluster har även setts som ett verktyg för regional utveckling, vilket emellertid har varit omstritt (Feser & Bergman 2000). Det har bland annat riktats kritik mot begreppet kluster vad gäller ”skalan”, om den är att betrakta som ett lokalt, regionalt eller nationellt fenomen (May m fl 2001). Ett klusters framgång beskrivs som att denna inte enbart kan hänföras till närhetsfördelar, utan också i form av samarbetsekonomier som drivs genom en kombination av rivalitet och samarbete. Företag som verkar i samma bransch är ofta specialiserade till ett eller några få led i produktionen och genom att producera inom nischer och segment reduceras risken för frontalkonkurrens. Samarbetet mellan delvis konkurrerande företag kan exempelvis ta sig uttryck i att man ordnar gemensamma mässor, exportsatsningar, delar på en stor order eller tar samlade initiativ för att få tillgång till avancerad teknik (Berggren m fl 1998, Berggren m fl 1999). Berggren m fl (1999) argumenterar, med stöd av exempel från USA och Italien, att rumslig koncentration, konkurrens och samverkan skapar en hög kapacitet för uthållig utveckling.

De täta lokala produktionsmiljöer – kluster – som härbärgerar dagens framtidsbranscher kännetecknas inte huvudsakligen av stordriftsfördelar utan framför allt av en förmåga till ständig specialisering och uppgradering av varor och tjänster och av ständigt ökad specialisering av humankapitalet. Med en viss tillspetsning kan man säga att det är produktionen som skapar produktionsfaktorerna. (Tson Söderström 2002, s 18)

Porter (1990) för fram att det inte är omgivningens resurstillskott som skapar de mest konkurrenskraftiga företagen. I stället kan höga arbetskrafts- och energikostnader eller brist på råvaror bidra till innovationer som på längre sikt leder till förstärkt konkurrenskraft. Företag med liknande företagsidéer kommer att konkurrera, men också att lära av varandra och därigenom utveckla nya och bättre tjänster och varor. Kluster kan således betraktas som ett system av aktörer, avgränsat till ett specifikt kompetens- eller produktområde, vilka tillsammans har förmåga att ur de synergieffekter som uppstår skapa ett mervärde som är större än vad var och en av aktörerna skulle förmå på egen hand (Larsson 2001). Porter (1990) anlägger ett systemperspektiv på konkurrenskraft och innovationer som bygger på relationerna mellan olika aktörer i klustret. Ett klusters uppbyggnad styrs på en makroekonomisk nivå i Porters (1990) tappning av sex centrala faktorer: kärnprodukter, strategiska insatsvaror, produktionsteknik, stödjande tjänster och näringar samt branscher relaterade till ett specifikt kluster och specifika kunder. Han beskriver utöver detta att den dynamik som uppstår i ett kluster kan ses som resultatet av fyra olika och samverkande drivkrafter, vanligen benämnd som diamantmodellen: företagsstrategi, struktur och rivalitet, efterfrågeförhållanden och produktionsfaktorförhållanden. Det har dock inte visat sig vara möjligt att förklara hur kluster etableras enbart på detta sätt. Porter (1998) har därför senare kompletterat dessa drivkrafter med den roll som de politiska systemen på olika nivåer spelar, till exempel i form av infrastrukturella investeringar och lagstiftning, och med tillfälligheter (*chance*). Det kan till exempel röra uppfinningar, tekniska genombrott, eller externa ekonomiska faktorer som skapar nya förutsättningar som genom en tillfällighet råkar passa in i ett vidare mönster.

Kluster uppkommer spontant till följd av – ofta oväntade – förändringar i efterfrågan eller teknik. Avgörande för framväxten av livskraftiga lokala kluster är bl.a. lokala initiativ, lyhördhet inom universiteten och högskolorna för lokala kompetenskrav och goda kommunikationer såväl mellan som inom regioner. (Tson Söderström 2002, s 20)

Ett visst händelseförlopp kan i efterhand förklaras av oförutsedda tillfälligheter och händelser, men knappast förutses. Ett kluster förefaller från en sådan utgångspunkt uppstå organiskt och kunna etableras om tillräckliga förutsättningar existerar.

Vilka personer, företag och branscher som blir framgångsrika och eventuellt ger upphov till ett kluster är alltså oftast en fråga om historiska tillfälligheter. Men att ett kluster överhuvudtaget kan uppstå beror på grogrunden för att starta, expandera och driva företag. Politiker kan bidra med att skapa

en väl fungerande ekonomi med goda möjligheter för att kluster ska bildas, men försök att skapa kluster inom vissa branscher är enligt vår mening dömda att misslyckas. (Tson Söderström 2002, s 114)

Även Ylinenpää och Strömbäck (2003) menar att forskningen inom området visar att framgångsrik samverkan normalt karakteriseras av relativt ostyrda, oplanerade och långsiktiga utvecklingsprocesser, men att resultatet blir att olika aktörer interagerar och utvecklar unika kompetenser och andra konkurrensfördelar kopplade till klustrets företag, organisationer och individer (se även Saxenian 1985, Porter 1998, Dahmén 1988). De framhåller att det nästan helt saknas empiriska bevis för att samverkan mellan organisationer går att planera fram genom politiska beslut. Säll (2011) framför att politik- och maktperspektiv har hamnat i bakgrunden på grund av att kluster huvudsakligen har beskrivits från ett ekonomiskt perspektiv och ses därmed ofta som en managementfråga. Säll (2011, s 107) skriver också att: ”I artikuleringen av den regionala klusterpolitiken tycks det också finnas en tendens att bortse från att det finns intressekonflikter”.

Studiens genomförande

Studien utgörs av en fallstudie (Merriam 1994) som bygger på data som samlats genom följeforskning (Nutek 2008, Brulin m fl 2009, Svensson m fl 2009, Ahnberg m fl 2010). Brulin m fl (2009) har i artikeln ”Gemensam kunskapsbildning för regional tillväxt” diskuterat möjligheten att genom följeforskning bidra till att öka kvaliteten och hållbarheten i regionalt utvecklingsarbete. Följeforskning antas kunna öka utvecklingsarbetets effektivitet och sannolikhet för att främja en hållbar regional utveckling, men även ge löpande återkoppling till projektledningen, bidra till ett systematiskt lärande samt generera ny forskningsbaserad kunskap och visa på alternativa lösningar i praktiken genom kunskapsspridning (Nutek 2008). I det här fallet har följeforskningen framför allt kommit att fungera som ett sätt att samla data för att skapa forskningsbaserad kunskap, bland annat genom den här artikeln, två utvärderingsrapporter⁴ samt ett examensarbete (Ljungdahl 2009)⁵. Ett annat bidrag från den följeforskning som har bedrivits har varit att inspirera till att utveckla tankar runt klusterbegreppet inför den projektansökan som kom att resultera i ett fjärde BoomTown-projekt. Trots att en av författarna till den här artikeln deltog i ett stort antal styrgruppsmöten har återkoppling som rörde den operativa verksamheten endast kunnat ske i begränsad omfattning. Den främsta orsaken till detta var att mycket av vad som avhandlades på dessa möten var ekonomiska frågor och direkta driftsfrågor, vilka

⁴ Resultatet av projektet har tidigare redovisats i två utvärderingsrapporter (Lundgren & von Schantz Lundgren 2010, Lundgren 2011).

⁵ Den ene av författarna till den här artikeln fungerade som handledare för detta examensarbete.

var omöjliga att överblicka för andra än de som operativt deltog i projektets löpande verksamhet. Den här artikeln är därför inriktad mot att försöka generera forskningsbaserad kunskap avseende regional näringslivspolitik, i det här fallet projekt driven klusterbildning, däremot inte att studera följeforskning och dess möjligheter och begränsningar i detta avseende. Studien har självfallet betydande begränsningar i fråga om att kunna fånga in alla de aktiviteter som genomförts och processer som inletts inom och utanför projektets ram, vilket gör det till en svårfångad och komplex verksamhet med många aktörer inblandade.

En fallstudie förväntas kunna fånga enskildheter i det som äger rum, men också relatera detta till det komplexa sammanhang som omger ett enskilt fall (Stake 1995). Datainsamlingen via följeforskningen har genomförts kontinuerligt från hösten 2008 och fram till och med senhösten 2011 genom triangulering där flera datainsamlingsmetoder användes parallellt (se Cohen m fl 2007). Den dokumentation som funnits tillgänglig – projektbeskrivningen, styrgruppsprotokoll, projektets egna rapporter till Tillväxtverket samt projektets hemsida (www.boomtown.nu) – har använts för att samla in basdata om projektet och dess verksamhet och för att beskriva projektets struktur och verksamhetens innehåll. En av oss har, som redan framgått, även kontinuerligt deltagit i projektets styrgruppsmöten vid ett tjugotal tillfällen och på så sätt kunnat fungera som observatör och göra löpande minnesanteckningar över de samtal som fördes i styrgruppen. Under november 2011 deltog en av oss i seminarier som projektet genomförde som en ”tvåstegsraket”. Det första av dessa vände sig till ett fyrtiotal företrädare för musikbranschen i den aktuella regionen som fått en personlig inbjudan för att dels få information om projektet BoomTown, dels diskutera hur musikbranschen i regionen uppfattades fungera och hur denna skulle kunna utvecklas. Det andra seminariet vände sig till ett trettiotal politiker och andra beslutsfattare i regionen. De fick också information om BoomTown och dess verksamhet, liksom om vad musikbranschens företrädare hade framfört i det föregående seminariet. Med utgångspunkt i detta skulle de diskutera vad de offentliga organens företrädare skulle kunna bidra med i en framtida verksamhet. Under den tid som följeforskningen pågick genomfördes dessutom ett femtontal intervjuer med de mest involverade aktörerna i projektet.

En vision växer fram

Ett sätt att beskriva och tolka en regionalpolitisk satsning för klusterbildning inom populärmusikbranschen är att se detta som ett samspel mellan aktörer i olika produktionsled, från det att musiken skapas till att den konsumeras (Halléncreutz m fl 2007, Forss 1999). I det här fallet används fyra produktionsled som tillsammans utgör ett tentativt analysverktyg för att identifiera aktiviteter och aktörer som är verksamma i dessa led i ett populärmusikkuster.

Det *skapande ledet* utgörs av skapare av specialiserade insatsvaror i form av upphovsrättsinnehavare (text och musik), vokalister och musiker. I det *producerande ledet* finns de aktörer som ser till att omvandla musiken och skapa produkter i form av fonogram eller lagrad och distribuerad med hjälp av digital teknik via internet, men även aktörer som fungerar som arrangörer av konserter och som på så sätt producerar levande musik. Det *stödjande ledet* utgörs av leverantörer av strategiska tjänster som musikförlag, producenter av video, grafiska produkter och reklam, promotorer, jurister, ekonomer och revisorer. Det är också en fråga om att det finns aktörer som kan leverera instrument, utrustning för ljud och ljus, inspelningsutrustning samt arrangera ljud och ljus. Relaterade branscher utgörs av medier, mode och digital informationsteknik. Stödjande organisationer och institutioner består av branschorganisationer, fackliga organisationer, utbildningsinstitutioner och kulturpolitiska organisationer. Slutligen finns ett *säljande led* som distribuerar musik via grossister, detaljister och festivalarrangörer. Musikindustriell produktion kan således ses som ett lagarbete med olika aktörer som är sammankopplade med varandra, allt från kontrakt, en köp-säljrelation till en mer eller mindre lös intressegemenskap, men även som konkurrerande aktörer. Det innebär samtidigt att det är fråga om en komplex produktionskedja där en mängd olika aktörer påverkar de slutliga musikprodukterna.

Artikeln resultat presenteras och analyseras nedan (se *tabell 1*). Analysen är ett försök att testa idén om att en projekt driven klustermotor förmår skapa tillräckliga förutsättningar för att kunna bidra till att etablera ett regionalt populärmusikkuster.

Tabell 1. Produktionsled, aktiviteter och aktörer som ett resultat av projektet BoomTown.

Produktionsled	Aktiviteter och aktörer
Skapande	Högskoleutbildning för populärmusiker "Underfiliat" musikutbildning inom en folkhögskola
Producerande	Inspelningsstudior av hög kvalitet
Stödjande	Utbildning för ljustekniker Försök har gjorts för att skapa en ljudteknikerutbildning för "live-ljud" Utbildning för "studioljud" finns dock i regionen Band Booster (en inkubator med inriktning mot musikföretag) Trigger Creative Conference som vänder sig till musikbranschens aktörer Peace & Love-festivalen Ett tjugofemtal nya företag (enligt projektets egen redovisning), genomgående små och i hälften av fallen på deltid Workshops för musikarrangörer respektive politiker
Säljande	Peace & Love-festivalen Rockstad Falun Peace & Love Artists (ett mindre skivbolag i regionen)

Det skapande ledet

Projektet har medverkat till att en högskoleutbildning för populärmusiker inrättats, BoomTown Music Education, ibland benämnd som ”rockhögskola” (gehörsbaserat musikskapande), som bedrivs i regi av Luleå tekniska universitet och lokaliserat till Borlänge (se Gullberg 2006, Ljungdahl 2009, Lundgren & von Schantz Lundgren 2010, Lundgren 2011). Med tiden tillkom Brunnsviks Folkhögskolas Musiklinje som en ”underfilial”. ”Det lärande som kan ske /.../ är bunden till tid och rum, till historien och platsen” (Gullberg 2002, s 70), vilket innehåller både vad som är möjligt och vad som begränsar. Tillkomsten av BoomTown Music Education kan ses som ett försök att på ett organiserat sätt skapa en utbildningsstruktur som underlättar för aktörer att kunna fungera som skapare av specialiserade insatsvaror, i det här fallet populärmusik, genom att utbilda och träna vokalister och musiker och därmed indirekt även upphovsinnehavare till musik och texter. Flera av de band som genomgått BoomTown Music Education har gett ut kommersiell musik.

Det producerande ledet

Flera inspelningsstudior har byggts upp inom BoomTown vilket har skapat möjligheter att producera musik med hög teknisk ljudkvalitet. Utrymmet för att spela in kommersiell musik har emellertid på grund av gällande regelverk⁶ i princip utestängt andra musiker än de som är studenter i BoomTown Music Education. Detta minskar i hög grad möjligheten för andra musiker att bli en naturlig del av klustret. Även om det skett en uppbyggnad av en tekniskt högklassig inspelningsstudio saknas ändå en funktionell infrastruktur, till exempel i form av en uppspelningshall där musiker, ljud- och ljus tekniker får möjlighet att öva och visa vad de kan. Det har således skapats delar av en relevant infrastruktur genom att projektet bidragit till att etablera en högskoleutbildning för ljus tekniker. Däremot har det så här långt inte varit möjligt att etablera en utbildning för tekniker inriktad mot ”live-ljud”. Att starta en ny högskoleutbildning är beroende av en rad faktorer utanför ett projekts kontroll, vilket gör det svårt att förutse utfallet. I det här fallet var den utbildning som redan fanns etablerad på högskolenivå inriktad mot ”studio-ljud” samtidigt som det inte funnits något intresse från högskolans sida att starta en motsvarande inriktad mot ”live-ljud” som är vad som behövs i detta fall.

Det stödjande ledet

Deltagarna i den högskoleförlagda utbildningen BoomTown Music Education och även andra musiker i regionen har haft möjlighet att antas till den Band

⁶ Det vill säga möjligheten att driva en offentligt finansierad verksamhet kommersiellt som riskerar att snedvrider en fri konkurrens.

Booster som projektet etablerat i syfte att understödja musiker och band att bli egna företagare och därmed öka antalet aktörer i klustret. Band Booster är en inkubator med inriktning mot musikföretag. För att stödja nätverksbyggande och kompetensutveckling samt aktualisera strategiska frågor för musikbranschen arrangerar BoomTown i samband med att Peace & Love-festivalen genomförs den så kallade Trigger Creative Conference som vänder sig till musikbranschens aktörer. Konferensen är nyetablerad sedan sommaren 2009 och har så här långt lyckats relativt väl i sina strävanden att bli en aktör i den svenska musikbranschen, men även med att bygga upp ett internationellt nätverk. Konferensen är dock sannolikt för sin fortsatta utveckling beroende av hur Peace & Love-festivalen utvecklas i framtiden. När det gäller andra typer av aktörer i det stödjande ledet – leverantörer som förmår skapa en struktur för försörjning av utrustning, maskiner och andra strategiska tjänster – har under det tredje BoomTown-projektets genomförande bildats ett tjugofemtal nya företag enligt projektets egen redovisning. De är genomgående små och i hälften av fallen verksamma på deltid. Även om det funnits en regional ambition har mycket av verksamheten varit lokaliserad till ”värdkommunen”, vilket kan ha verkat hämmande på utvecklingen. Det är svårt att bedöma hur många av dessa som ändå skulle ha etablerats, oberoende av BoomTowns existens⁷. Det saknas än så länge också ett företagshotell där företag i musikbranschen finns och verkar på samma ställe och där de kan utgöra en kritisk massa. Ännu finns det inte heller några etablerade regionala mötesplatser eller kanaler för att skapa en varaktig samverkan. Så här långt har man arrangerat en workshop för regionala musikarrangörer och en workshop för politiker som fick ett blandat mottagande – både positiva och mera avvaktande röster hördes.

Det säljande ledet

De förmodligen viktigaste aktörerna som just nu kan erbjuda en struktur i det säljande ledet är Rockstad Falun och framför allt Peace & Love, som anordnar en av de mest kända och största årligt återkommande musikfestivalerna i Sverige. Arrangemanget drar inte bara mycket publik utan även stor uppmärksamhet till regionen. Festivalen är även viktig som stimulans och en möjlighet för band från regionen att få möjlighet att visa upp sig och marknadsföra sig. Musikmarknaden är emellertid till stor del global, även om marknaden för musikfestivaler under en följd av år har kommit att spela en allt större roll. Om företag och artister från regionen ska nå framgång krävs att de når köpare av musik också utanför Sveriges gränser. Det kan inte uteslutas att den snabba utvecklingen av den digitala tekniken, där den fysiska närheten inte längre har någon betydelse, håller på att förändra förutsättningarna för att skapa ett musikkuster i grunden. I stället

⁷ Uppgiften om hur många företag som etablerats genom BoomTown kom att debatteras i lokalpressen i maj 2012.

för regionala kluster kan vi komma att få se globala samarbeten i nätverk som fyller en motsvarande funktion, där lokalt starka miljöer utgör noder i sådana nätverk (se t ex Hallencreutz m fl 2007, May m fl 2001).

Projekt som klustermotor

Artikeln har syftat till att beskriva och problematisera om det regionalt näringslivspolitiskt inriktade projektet BoomTown förmått bidra till att skapa de förutsättningar och drivkrafter som behövs för att kunna fungera som klustermotor för att ett regionalt populärmusikkcluster ska uppstå. Ett andra syfte, som ett resultat av det första syftet, har varit att synliggöra vilken roll regionala näringslivspolitiska insatser spelar i sammanhanget och om detta stöd skapar nödvändiga förutsättningar för att det ska vara möjligt att implementera ett branschkluster (se Säll 2011).

Följeforskningens roll

Följeforskningens bidrag har i det här fallet inte kunnat ge återkoppling som på något påtagligt eller omedelbart sätt kom att påverka den löpande verksamheten, men kunde däremot bidra till att påverka det långsiktiga strategiska arbetet. Detta skedde framför allt genom att fördjupa kunskaperna om de svårigheter och möjligheter som det innebär att etablera ett branschkluster, men även att tydliggöra hur konceptet kluster kan kommuniceras med de aktörer som berörs. Följeforskningens bidrag kan framför allt ses som att det på ett generellt plan lyckats problematisera den dubbla roll som begreppet kluster innehåller: att fungera som både ett analysverktyg och ett koncept för regional näringslivsutveckling.

Implementering av kluster som en näringslivspolitisk insats

Framväxten av ett branschkluster kan vara marknadsdriven och växa fram organiskt eller vara policydriven genom politiska initiativ. Kluster ses i det här sammanhanget som ett geografiskt sammanhängande produktionssystem med aktörer som är relaterade till varandra. På den politiska agendan finns ett synsätt på branschkluster som innebär att sådana kan skapas genom en medveten satsning som en del av en näringslivspolitisk strategi (se t ex Nutek 2001, Tillväxtverket 2011). Porter (1998) har också i det sammanhanget pekat på betydelsen av den roll de politiska systemen spelar i form av infrastrukturella investeringar och lagstiftning. Såväl EU som Tillväxtverket (2011) lanserar klusterbildningar som en komponent i en ekonomisk "framgångssaga".

Kluster spelar en viktig roll när det gäller att öka konkurrenskraften, innovationen och skapandet av sysselsättning i EU. För att utnyttja fördelarna med kluster bör EU nu öka sitt stöd till de medlemsstater och regioner som

främjar spetskvalitet på alla nivåer, och uppmuntra samarbete i hela EU i syfte att sträva efter fler kluster i världsklass. (EU-kommissionen 2008)

Det är mot denna bakgrund som framväxten av den projekt drivna utvecklingsinsats som BoomTown utgör låter sig förstås. I ett sådant perspektiv skulle det kunna anses försvarbart att göra näringslivspolitiska satsningar i en region för att skapa förutsättningar för att en klusterbildning ska komma till stånd trots de svårigheter som forskningen visat på (Feser & Bergman 2000, Tson Söderström 2002). Flera forskare (se t ex Saxenian 1985, Porter 1998, Dahmén 1988, Tson Söderström 2002, Ylinenpää & Strömbäck 2003) har pekat på betydelsen av tillfälligheter (*chance*) som en av de faktorer som försvårar möjligheterna att etablera ett branschkluster. Tillfälligheter kan utgöras av uppfinningar, tekniska genombrott eller externa ekonomiska faktorer som skapar nya förutsättningar. Dessa tillfälliga händelser kan förklaras först i efterhand, men sällan förutses, och är därmed svåra att hantera i ett försök att implementera branschkluster. Det är således rimligt att anta att tillfälligheter (*chance*) spelar en icke obetydlig roll för att en klusterbildning ska komma till stånd. Detta sätt att förstå framväxten av branschkluster skiljer sig från EU:s och Tillväxtverkets positiva inställning till att det går att på artificiell väg bygga klustermiljöer, vilket avspeglar en syn på möjligheten att planera samhälls- och företagsutveckling som bygger på en rationalistisk idétradition. Föreställningen om att utveckla samhället med hjälp av "social ingenjörskonst" kan därmed sägas fortleva.

Klusterbildning handlar även om att känna tillit (Putnam 1993) till aktörer på en konkurrerande marknad, där var och en kan lita på att någon annan inte tillskansar sig fördelar på den andres bekostnad. Tillit kan inte "ordineras", den måste byggas genom att värda relationer. I fallet BoomTown ställde sig till exempel flera aktörer på den regionala arenan avvaktande eller var i några fall negativt inställda eller ointresserade till att medverka, vilket också visade sig under en period när det förekom kritiska artiklar i lokalpressen. Även i våra möten med aktörer som skulle kunna ses som intressenter i klustret framkommer en del kritiska synpunkter, bland annat att projektet tar för "stor plats" i förhållande till andra aktörer som verkar på samma arena. De intressekonflikter som på så sätt synliggjorts har troligen bromsat utvecklingen och utgör således ytterligare en betydelsefull faktor vad gäller svårigheten att på artificiell väg skapa ett kluster (se t ex Säll 2011, Montin & Hedlund 2009).

Projekts förmåga att fungera som klustermotor

En förutsättning för att kunna etablera ett kluster genom näringslivspolitiska insatser antas vara att det existerar en klustermotor (Larsson 2001). En klustermotor kan ses som en nod i ett framväxande kluster och är således i hög grad

beroende av aktörer som kan tänkas vilja ansluta till klustret. När det första BoomTown-projektet startade 2004 fanns ett begränsat antal aktörer som skulle kunna passa in i ett framtida populärmusikkuster. Under den tid som de olika BoomTown-projekten pågått har ett antal nya, men i huvudsak mindre, företag etablerats. Projektet har i sin roll som plattform och senare klustermotor ännu inte lyckats med att skapa en tillräckligt funktionell infrastruktur. Det saknas till exempel uppspelningslokaler, utbildning för ljudtekniker och ett företagshotell. Det saknas även ett tillräckligt antal aktörer som skulle behövas för att det ska vara kommersiellt intressant att fullfölja uppbyggnaden av en infrastruktur som gör det möjligt att producera och sälja musik i den omfattning som gör att det går att tala om att det existerar ett regionalt populärmusikkuster. Till detta kommer den snabba teknikutveckling som gör att gjorda investeringar snabbt riskerar att bli föråldrade samt en ökad konkurrens och en pågående globalisering av musikbranschen.

Slutsatser

Det framstår som en fördel att BoomTown har bestått av flera projekt som avlöst varandra. Framför allt har detta kunnat bidra till att erfarenheter har kunnat föras över från det ena projektet till nästa och på så sätt skapat kontinuitet, både innehållsmässigt och personellt, men även för att göra riktningförändringar och utveckla verksamheten på både kort och lång sikt. På så sätt kom det inom projektet BoomTown med tiden att utvecklas en tanke om att projektet inte bara skulle kunna fungera som en plattform, utan som en mer renodlad klustermotor som är fallet i det nu pågående fjärde BoomTown-projektet.

En klustermotor och ett kuster i vardande kan utgöra en infrastruktur som möjliggör att tillfälligheter (*chance*) kan tas tillvara, vilket inte skulle kunna ske om det inte redan existerar ett påbörjat nätverksbildande. Ett projekt som tar på sig rollen som klustermotor kan bidra till att skapa en del av de förutsättningar som behövs för att ett kuster ska uppstå, men samtidigt finns det en rad förutsättningar som är svåra eller omöjliga att påverka. Det rör inte bara tillfälligheter och intressekonflikter, utan även att aktörer med en specifik och nödvändig kompetens inte finns tillgängliga, inte vill vara med eller är okända, men även andra förutsättningar av olika slag, till exempel en infrastruktur som inte existerar eller som inte enkelt låter sig skapas. Ambitionen att skapa ett regionalt populärmusikkuster har i huvudsak kommit att ge avtryck lokalt i projektets värdkommun, framför allt beroende på att det fanns aktörer som saknade tillit (Putnam 1993) till dem som drev projektet. Samtidigt har det förekommit ett internationellt nätverksbyggande via Trigger Creative Conference. Försöken att etablera klustret sker således på flera olika geografiska nivåer. Begreppet kuster har dock kritiserats just för att vara oklart vad gäller ”skalan”, om det avser ett lokalt, regionalt

eller nationellt fenomen (Hallencrutz m fl 2007 med hänvisning till May m fl 2001). Därmed framstår uppgiften att etablera ett branschkluster som komplex och svårhanterad. Å andra sidan skulle det inte varit möjligt att i det här fallet ens försöka etablera ett regionalt populärmusikkcluster om inte regionala näringslivspolitiska insatser hade satts in.

Den problembild som har synliggjorts i artikeln visar således stora likheter med vad tidigare forskning visat (se t ex Tson Söderström 2002, Ylinenpää & Strömbäck 2003), nämligen att det förefaller vara förenat med betydande svårigheter att genom planerade åtgärder skapa ett kluster. Frågan om näringslivspolitiskt inriktade projekt – i den här artikeln exemplifierat av projektet BoomTown, i en roll som plattform och senare klustermotor – kan skapa de förutsättningar och drivkrafter som behövs för att det ska kunna etableras ett regionalt populärmusikkcluster är således fortfarande obesvarad. Är det ytterligare kunskaper om vad som krävs som behövs, eller är det tillräckligt massiva insatser som saknas, eller är det omöjligt att med hjälp av näringslivspolitiska åtgärder skapa ett regionalt branschkluster?

Referenser

- Ahnberg E, Lundgren M, Messing J & von Schantz Lundgren I (2010): "Följeforskning – Ett processororienterat perspektiv på arbetslivsutveckling." *Arbetsmarknad & Arbetsliv*, 16(3) 55–66.
- Andersson ÅE (1985): "Creativity and regional development." *Papers of the Regional Science Association*, 56, 5–20.
- Berggren C, Brulin G & Gustafsson L-L (1998): *Från Italien till Gnosjö. Om det sociala kapitalets betydelse för livskraftiga industriella regioner*. Rapport nr 2. Stockholm: Rådet för Arbetslivsforskning (RALF).
- Berggren C, Brulin G & Læstadius S (1999): "Den globala ekonomins paradox." *Ekonomisk debatt*, 27(6) 335–347.
- Braunerhjelm P & Helgesson C (2003): "Madonnan och musikklustret – En studie av Stockholms musikkcluster." *Ekonomisk debatt*, 31(1) 28–39.
- Brulin G, Sjöberg K & Svensson L (2009): "Gemensam kunskapsbildning för regional tillväxt." *Arbetsmarknad & Arbetsliv*, 15(1) 61–74.
- Carlsson B (red) (1995): *Technological systems and economic performance*. Dordrecht: Kluwer Academic Publishers.
- Cohen L, Manion L & Morrison K (2007): *Research methods in education*. New York: Routledge.
- Dahmén E (1988): "'Development blocks' in industrial economics." *Scandinavian Economic History Review*, XXXVI(1) 3–14.
- Eliasson G (2000): "Industrial policy, competence blocks and the role of science in economic development." *Journal of Evolutionary Economics*, 10, 217–241.
- Etzkowitz H & Leydesdorff L (red) (1997): *Universities in the global economy – A triple helix of university–industry–government relations*. London: Cassell Academic.
- Etzkowitz H & Leydesdorff L (2000): "The dynamics of innovation: From national systems and 'Mode 2' to a triple helix of university–industry–government relations." *Research Policy*, 20, 109–123.
- EU-kommissionen (2008): Meddelande från kommissionen till rådet, Europaparlamentet, Europeiska ekonomiska och sociala kommittén samt Regionkommittén – Mot kluster i världsklass i Europeiska unionen. <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:52008DC0652:SV:HTML>, (Hämtad 2012-10-20).
- Feser EJ & Bergman EM (2000): "National industry cluster templates – A framework for applied regional cluster analysis." *Regional Studies*, 34, 1–21.
- Forss K (1999): *Att ta sig ton – Om svensk musikindustri 1974–1999*. Ds 1999:28. Expertgruppen för studier i offentlig ekonomi. Stockholm: Fritzes.

- Gullberg A-K (2002): *Skolvägen eller garagevägen, studier av musikalisk socialisation*. Luleå: Luleå tekniska universitet, Filosofiska fakulteten, avdelningen för musikpedagogik, musikhögskolan i Piteå.
- Gullberg A-K (2006): BoomTown Music Education – A co-creating way to learn music within formal music education. Presentation av BTME, 9th International Conference on Music Perception and Cognition. Bologna, August 22–26 2006.
- Hallencreutz D, Lundequist P & Malmberg A (2007): *Populärmusik från Svedala – Näringspolitiska lärdomar av det svenska musikklustrets framväxt*. Stockholm: SNS Förlag.
- Henry N & Pinch S (2000): "Spatializing knowledge – Placing the knowledge community of Motor Sport Valley." *Geoforum*, 31, 191–208.
- Håkansson H (1989): *Corporate technological behaviour – Co-operation and networks*. London: Routledge.
- Johannisson B (1999): "Platsen som organiserande kontext för företagsverksamhet." I: Westlund H (red): *Platser, regioner och aktörer* (s 63–88). Östersund: Institutet för regionalforskning SIR.
- Larsson S (2001): *Regionala vinnarkluster*. Stockholm: Nutek.
- Ljungdahl P-I (2009): *Garagebanden tar steget in i högskolan! – En studie av en Gehörsbaserad musikhögskoleutbildning med rockbandet i fokus*. Examensarbete. Falun: Högskolan Dalarna.
- Lundgren M (2011): *Om ett försök att etablera ett regionalt populärmusikkuster – Följeforskningsrapport av projektet BoomTown – En innovativ miljö för näringslivsutveckling inom musikbranschen*. Arbetsrapport 2011:7. Falun: Högskolan Dalarna.
- Lundgren M & von Schantz Lundgren I (2010): *Att bygga ett regionalt musikkuster – En följeforskningsbaserad fallstudie av projektet BoomTown – En innovativ miljö för näringslivsutveckling inom musikbranschen*. Arbetsrapport 2010:6. Falun: Högskolan Dalarna.
- Maillat D (1991): "The innovation process and the role of the milieu." I: Bergman EM, Maier G & Tödtling F (red) (1991): *Regions considered – Economic networks, innovation and local development in industrialized countries* (s 103–118). London: Mansell.
- Martins Rodriguez B & Viedma Martí JM (2006): "The region's intellectual capital benchmarking system: Enabling economic growth through evaluation." *Journal of Knowledge Management*, 10(5) 41–54.
- May W, Mason C & Pinch S (2001): "Explaining industrial agglomeration – The case of the British high-fidelity-industry." *Geoforum*, 32, 363–376.
- Merriam SB (1994): *Fallstudien som forskningsmetod*. Lund: Studentlitteratur.
- Montin S & Hedlund G (2009): "Den samtida samhällsstyrningen: både kontinuitet och förändring." I: Hedlund G & Montin S (red): *Governance på svenska* (s 7–36). Stockholm: Santérus Academic Press.
- Morgan K (1995): *The learning region: Institutions, innovation and regional renewal*. Papers in planning research, nr 157, Department of City and Regional Planning. Cardiff: University of Wales.
- Nutek (2001): *Regionala vinnarkluster: En fråga om kompetensförsörjning, värdeskapande relationer och barriärbrytande visioner*. Strategidokument. Klustergruppen. Stockholm: Nutek.
- Nutek (2008): *Nytta av följeforskning – En vägledning för utvärdering av strukturfonderna 2007–2013*. Rapport R 2008:16. Stockholm: Nutek.
- Porter ME (1990): *The competitive advantage of nations*. London: Macmillan.
- Porter ME (1994): "The role of location in competition." *Journal of the Economics of Business*, 1, 35–39.
- Porter ME (1998): "Clusters and the new economics of competition." *Harvard Business Review*, 76(6) 78–90.
- Proposition 1997/98:62. *Regional tillväxt – för arbete och välfärd*. Stockholm: Näringsdepartementet.
- Putnam RD (1993): *Den fungerande demokratin. Medborgarandans rötter i Italien*. Stockholm: SNS förlag.
- Sandgren P (2000): Varför är svensk popmusik så populär utomlands? http://musikforskning.se/stmonline/vol_3/psandgren/index.php?menu=3 (hämtad 2013-08-11).
- Saxenian A (1985): "Silicon Valley and Route 128: Regional prototypes or historic exceptions?" *Urban Affairs Annual Reviews*, 28, 81–105.
- Stake RE (1995): *The art of case study research*. Thousand Oaks, CA: Sage.
- Svensson L, Bruilin G, Jansson S & Sjöberg K (red) (2009): *Lärande utvärdering genom följeforskning*. Lund: Studentlitteratur.

- Säll L (2011): *Kluster som teori och praktik – Om den regionala tillväxtpolitikens diskursiva praktiker*. Licentiatavhandling. Karlstad: Karlstads universitet.
- Sölvell Ö (2009): *Clusters: Balancing evolutionary and constructive forces*. Stockholm: Ivory Tower AB.
- Sölvell Ö, Linqvist G & Ketels C (2003): *The cluster initiative Green Book*. Stockholm: Ivory Tower.
- Tillväxtverket (2011): *Regionalt strukturfondsprogram för regional konkurrenskraft och sysselsättning i Norra Mellansverige 2007–2013* (reviderat 2011-10-05). Stockholm: Tillväxtverket.
- Tson Söderström H (red) (2002): *Kluster.se. – Sverige i den nya ekonomiska geografin*. Stockholm: SNS Förlag.
- Ylinenpää H & Strömbäck M (2003): *Gränsöverskridande samverkan i regionalt kopplad kunskapsproduktion – Fallet Forskarstation Östra Norrbotten*. Luleå: Luleå tekniska universitet.

Projektbaserade källor

BoomTown projektbeskrivningar, rapporter till Tillväxtverket, hemsida www.boomtown.nu, anteckningar från styrgruppmöten, etc.